

Om det gamle Norske Berg-Berk
G o l m s b e r g kaldet!

af
Cancellieraad Deichman.

Det er merkelligt, at et Berg-Berk, som har været Anledning til den første og omstændeligste Bergordning i dette Rige, og som maaskee det første, der har tildraget sig den høyeste Dyrigheds og Regieringens Naagtelse, ikke er bekiendt egentlig hvor har ligget. Forunderlig at den berømmelige Huitfeldt intet har om denne Sag i Christiani 3ⁱⁱ Historie, da han dog et Steds fortæller os om den, som først paaafandt de nu brugelige Sang-Machiner. Saa mange, som har noget om de Norske Berg-Berker, har saa lidet tilforladeligt derom, at de snarere forleder os til at søge dette Berg-Berk paa de urette Steder, som Sperling, Autor til Mus. Regium, Baron Holberg og Pontoppidan, snart at det har ligget imellem Aggerhuus og Dsloe, snart nær ved Solv-Berket Kongsberg eller i samme Tract, og det sidste ligesom en Continuation af det Golmsbergeske. Pontoppidan, i det han vil corrigere Baron Holberg, fører os atter hen paa et andet Berk, saa vidt som jeg indseer. For nogle Aar siden begyndte jeg at ville legge Haanden paa, og samle noget angaaende de Norske Berg-Berker, men man er alt for meget blottet for gamle Efterretninger i dette Land, baade om dem og flere Sager, de ældste Documenter ere næsten forsvunden, og maa snarere søges i Danmark og til deels i Sverrig. Jeg kunde altsaa intet tilforladeligt frembringe, og saa meget mere fraspalde det lidet begyndte, da jeg fornam, at Hr. Etatsraad Langebech var i Sinde at paaatage sig dette Arbejde, der var forsynet med gandske andre Hielpemidler, som og tilfulde er beviist med hans Afhandling om ien Materie, og stadfæstet med saa mange rare og

ældne Brevskaber. Beslageligt at vi endnu maa vente saa længe paa den belovede Continuation, hvor man vilde hente den rette Oplysning baade om Golmsberg og andre dette Rigerets Berg-Verker, paa en Tid man i andre Riger ligesom kappes om at oplyse deres Berg-Verkers Historie mere end tilforne.

Det havde en hells kommet mig i Sinde at røre ved denne Materie, hvis ikke samme nogle Gange var kommet paa Bane af Bergkyndige, som endnu leder efter det gamle Golmsberg, end og for nylig i Anledning af en gammel forladt Blye-Grube, liggende paa Gaarden Trog i Bamble Præstegjeld, hvor man formeente at forommeldte Verk havde ligget. Om denne gamle Blye Grube veed jeg en hells nogen Efterretning. 1576 finder jeg vel, at der har været en Proces imellem Laffve Huitfeldt paa sin Fader Claus Huitfeldts Begne, og Erich Brokkenhuus paa Kongens Begne, om en Sang-Mølle ved Harre, een Sten Deel Mål fra ommeldte Blye-Grube, hvor udi tales om en Kende, som den sidste paastod var af Kongen bygget til Smelte-Hytten, og den anden beviste, at samme Kende var bygget af fremmede Kiobmænd, og da Hytten blev ødelagt, købte Claus Huitfeldt Steden til at oprette Sang paa. (*)

Jeg tilstaaer Sagen i sig selv er mere curieux end nyttig, men kunde dog gjøre Tjeneste, om man tillige kunde indhente paalidelige Efterretninger, om selve det Golmsbergiske Berg Verk, om dets Gata, om Grubernes Beskaffenhed med mere, og hvad Tilstand det blev befunden i, da det blev forladt.

Sperling med flere har paastaaet, at dette er det ældste Verk her i Rigerne, Hr. Statsraad Langebech har vel fremlagt Beviser ældre end Christian den 3dies Bergordning, men det kommer dog an paa, hvad Tid dette Golmsberg først er funden, optaget og bearbejdet, som formodentlig maa have været, førend Bergordningen udkom. I det mindste kunde det vel ikke andet være, at jo Indbyggere har fra umitdelig Tid af vidst at smelte Jern-Malme, og deraf smidde de
beho-

(*) No. 1654. lod Oberberghauptmand Brostrup Gedde bese dette Stø, hvor man foresandt nogle Gruber og Ganger, som holdt Kaaber, Bly og Sølv, men af ingen Betydning, ligesom Stæden, hvor den gl. Hytte havde staaet.

behovende Redskaber, fornemmelig det saa kaldede myre Jern, som dog ikke kunde give meget af sig, saa der blev Sporsmaal, om og alle enten har kundet have denne Jernmalm, eller vidst at tilrede den, det er bekiendt, at mange Folkeslag har manglet Jern, og i dets Sted, enten betient sig af visse Steenslags, af Been, af haardt Træ. Af det første Slags i sær af Flintesteenen, Silex, som skal være en Contractio af det gamle Siciles, deriveret af Scindere, hvilket altsaa betegner dens første Brug, forefindes saa mange Redskaber af, som Drex, Spiud, Kiler, Kniver &c. og endnu glemmes i Skifere af Antiquiteter deres Cabinetter, hvorom saa meget er skrevet, baade af vore egne og andre Lærde, ingen har dog maaskee noyere bestemt disse Redskabers Brug end M. Mahudel udi Histoire des Inscr. & belles Lectres Tom. 6. Om det Babiloniske Taarn og de Egyptiske Pyramider har været opført uden Hielp af Jern, lader jeg staae derhen, men hvad skal man sige om det vidtloftige America. Alle Efterretninger ere derudi eenige, at Jernet var gandske ubekiendt, førend den Verdens Deel blev opdaget af Europæerne, og dog alligevel forefandt man de herligste Bygninger og Templer, opført af usædvanlige store Stene, saa ordentlige i Quadrat afbøgne og paa hinanden passende, som hele Bygningen var af en Steen, og det merkelligste, at midt i Manglen af Jern, at forefinde en saadan Mængde Guld og Sølv og andre Metaller, som Folket vidste at udgrave, smelte og dampe, og dog tillige fandtes Overflødighed af Jern Malm i Landet, som Barba siger de ikke kiendte eller benyttede sig af, uden til deres Slynger. Kalm i hans Resa til Norra America beretter det samme om Nord America, at Indvaanerne, førend Europæernes Ankomst vare gandske ukyndige om Jernet, da der dog fandtes en Mængde Jern-Malm, saa overflodig, at fast Europa gandske dermed kunde forsynes, og derimod vidste at smelte Raaber Erzen, og deraf gjøre sig et og andet. Kalm gjør sig herved denne Formodning, at de kunde have lært dette af de gamle Norrke, som seylede til Winland. Kunde man lide paa dette, har denne Metals vanskelige Smeltning betids været bekiendt her i Landet, og tillige bestyrker den Formeening, at Raaberet har i de ældste Tider været for bekiendt end Jernet, som og Lucretius bekræfter. Est prior æris erat quam ferri cognitus usus *Lib. V. vs. 1287.*

At Jernet endnu i denne Tid maa paa sine Steder være overmaade dyrt, kan man slutte af Bouger hans Rejse til Peroci: At man endog i disse Nordiske Riger paa sine Steder har ligeledes betient sig i fordom Tid af visse Steenslag, i Steden for Jern, maa jeg slutte af visse dannede Stene, og da dette Land ikke eyer den rette Flintesteen, ere de gjorde af anden slags Steen.

Jernavlingen maa dog længere hen i Tiden været bleven mere almindelig; thi jeg kan ikke andet tro, end den Compositio eller, som den kaldes i det gamle Sprog: Setter giærdt millum kirckiuna och krunnune 1277, hvor der tales om Tiende af Jern hvert Tyvende Pd. ap falte oc quærnbergi ap kaup öyri oc alskonar vinnu apla oc smidar. ap tiaru sklu geratz tuittucti huara asker. oc ap jarne XX á huart pund, jo maa forståes om tilvirket Jern af Jern-Malm, ligesom hvad der foreskrives i den Norske Lov om almindelige Brug, nu brændur man sætr i almindingi mörku edr smedia edr tiovo virki edr veida beidir &c. ikke kan forståes om andet end om saadan myre Jerns Tilvirkning, som skeede borte i Udmarken, hvor Malm fandtes, thi skulle herved forståes Smedde Huuse, da behøvede Bonden dem hjemme hos sig selv, og ikke udi Udmarken, hvor han og havde sit Tjære Brænderie, hvis Behandlingsmaade var hinanden ikke ulige, og det eene maaskee givet Anledning til det andet. Smid og Smidur har desuden en vidtloftig Bemærkelse, og kan ligesaa vel betyde myre Jerns Smeltning, som virkelig at tildanne det smeltede Jern, tilmed er denne Behandlingsmaade snarere en Smidning, end en virkelig Smeltning, saadan Jern-Tilvirkning er endnu i Brug her i Landet paa visse Steder, i sær i Østerdalen. At Berg-Verker har været i Drift forinden ovenbemeldte Christian den 3dies Bergordning, er tilfulde beviist udi den Afhandling om de Norske Berg-Verker. Nær havde jeg ladet mig forføre af Konningarne Sagerne trykt til Wisnuborg 1670, hvor det heder, at K. Sverre formeente, at Erke-Biskoppen heller anvendte sine Omkostninger paa Berg-Verk end paa Hoff- og Krigsfolk. Men Udtolkeren Jon Bugman har som det synes ey været det Svenske Sprog fuldkommen mægtig, da det skulle betyde Steenbierger til at bygge Kirker af.

Olaus Magnus, der 1527 gik med sin Broder in Exilio, melder i sin Historie der Witternächtigen Länder, trykt til Basel 1567. om de Svenske og Norske Bergmand, at de vare et haardt og utemt Folk, der formedelst deres Legems Styrke og Behiertighed kunde lignedes ved Helter og Kiemper, efter den Tydske Oversættelse, da jeg ikke har Originalen. (*).

Jacob Ziegler, Professor Matheseos til Upsal, anfører i hans Scandia, som først blev trykt til Strasburg 1536. Sølv, Raaber og Jern virkes i Norge, Huitfeldt fortæller i Friderich den 1stes Historie om Kong Christian den 2dens troe Tilhængere Gustav Trolle, som selv var en Berks Patron og eyedede et Raaber-Berk, at han sneg sig ind her i Landet med tvende Bønder, og gav sig ud for Bergmand.

Absolon Pederfen, Lector Theologiae i Bergen, siger i sin skrevne Norges Beskrivelse: her er Sølv-Bierge i Landet, som for-dum haver været paa adskillige Steder i Brug, som nu af Vandmægtighed ikke kan bruges, her er Raaber Bierge og Jern Bierge, derfor-uden myre Malin overflødig, men Norge er bleven saa kold og kraf-tesløs, ja sandseles, at den nu hverken kan ikke heller formaaer saa-dant at bringe til Beye. Skriftet synes vel at være forfattet i Friderich den 2dens Tider, men han sigter upaatvivlelig hen til de ældre Tider, saa det bliver uden Modsigelse, at Berg-Berker har været i Drift, førend Christian den 3dies Berg-Ordning udkom. Selv For-ordningen lader det og paaktiende, og er vel gaaet i dette Land som andre Steder, at Metaller har været eftersøgt og tilvirkede længe, førend nogen publice Berg-Ordinance udkom, da man tilforn har rettet sig efter Sædvane, Bergskif og Brug, som Berkerne selv Tiid efter anden havde vedtaget, maafee da som siden indhentet Betænkninger i fridende Sager, ved et Slags Bergschoppenstuhl, og er det egentlig paa Brug og Sædvane de fleste Berg-Ordinancer ere bygde.
Men

(*) Han har et Capitul om Fødeviigs Machiner, og hvoreledes de betiene sig af Heste og store Biørne til at drive med. Det er ilde, at dette er kommen af Brug, Biørnens Styrke kunde da anvendes til Nytte, men Autor har nok udføret andre, som han og selv i Fortalen til denne Bog tilføaar, og tillige efter Sagn har nok forvandelt en død Machine til en levende Biørn, da det skal være brugelig i Sverrig, hvad man paa Tydsk kalder Hund, en Kiste hvor indi haade Erg og Breg udføres giennem Støker, at give denne Hund Mavn af Biørn.

Men Spørsmaalet bliver, hvor man egentlig skal igienfinde det saa ofte omspurte Golmsberg. Her findes en Mængde Levninger, Slaghouger, her og der Malmer og Erker og Ruderer efter Gamle Berg-Verker, at man derved snarere farer vild, end bliver bragt paa ret Vei, og Navnet kan man ingensteds finde igien. Plutor til Mus. Regium synes at troe, ligesom og Sperling med Bar. Høiberg, at det har ligget nær ved Oslo. Der findes og tvende gamle Gruber ved Uggers Kirke, nær ved Christiania, almindelig kaldet Drage-Hullerne af gemeen Mand. Berg-Arten er egentlig Skiffer, som overalt findes i den Egn, og ellers der betegnes med det Navn Skallberg; siden den skaller sig i tynde Skiver, om Almuen troede, at Dragen hvilede der paa en stor Skat, eller formedelsk det Meteoron, som ofte lader sig tilsyne, nemlig den flyvende Drage, som jeg og selv adskillige Gange har observeret, er og af Bergmanden antaget for et got Tegn, troelig at den ofte paa et andet Sted lader sig tilsyne, og her oftere frembringes af den fede og Svovlagtige Skiffer end ellers, og altsaa disse Gruber deraf faaet Navn. Baade Agricola og Ziegler taler om og betegne disse Gruber, og giver dem Navn af Søl-Gruber, eller at man der udarbejdede Søl, Agricola de vet. & nov. Metallis Lib. II. cap. 8. Bergarten giver snarere tilkiende, at det maa have været Raaber Gruber, som maaskee har været Sølvhaltige, og er det formodentlig disse Gruber, som den tydske Bergmester har haft at bestille med, som af Kong Christian den 2den bliver recommenderet Biskop Mule 1519, og som udgav den Revers til Abbedissen i. St. Benedictæ Kloster i Oslo om Afgifter af Houg ved Uggers Kirke, med Møllen som ligger tet derved. (*). Jeg har intet Navn hørt paa disse Gruber.

At forbigaae mange flere andre Steder, vil jeg begive mig til Sellemarken, og endskiont Crag in vita Christ. 3ⁱⁱ, hvor han egentlig taler om Berg-Verkers Opkomst i denne Konges Tid, ikke bestemmer Ste-

(*) Om de Norske Berg-Verkers Oprindelse in Act. Scient. Hafn. Tom VII. da Kong Fridrich den 2den, som Prins blev hylbet 1548 i Oslo, bleve nogle Artikler udgivne, som staae i endeel Haandskrevne Norske Lovbøger, og der iblant andet, at Mule-Mynt skal herefter gaae for 4 hvid, et Navn som er mig ubekendt; mon denne Mynt kunde ikke have faaet Navn af ovenmeldte Biskop Mule, som maaskee tillige har haft Mynten i Oslo under Opsyn.

Steden, saa synes det dog et andet Sted, hvor han taler om Tumulten formedelt vist Naalæg, at det da opfundne Berg-Berk har ligget i Tellemarken; i dette vidtloftige District findes ligeledes Mængde Levninger af gamle forladte Berker, som vilde blive for vidtloftig at anføre. Men siden Baron Holberg anfører noget om et gammelt Berg-Berk i ovre Tellemarken, og slutter af de store Bekostninger, som derpaa har været anvendte, at det maa have været et Soly-Berk, og paa samme Maade drevet som Kongsberg, og forundrer sig over, at man ingen Efterretning finder om et saa kostbart og vidtloftig Berk, fast af større Vigtighed end Kongsbergs Soly-Berk. Men man maa snarere undres over den Mand, nemlig Bergmester Ziener, hvis Fader havde været Forvalter over Dumdals Raaber-Berk, som ligger højest $1\frac{1}{2}$ Meil fra forommelte gamle Berk, da det af efterliggende var let at paastionne, at det havde været et Raaber-Berk, som ligger paa Gaardene Nordboe og Skaalie Eyendele udi Behum Anner under Fyrisdals Præstegield, og kaldes egentlig Slygstull, og er uden Tvivl det Raaber-Berk, som Normand i hans Relation om de Norske Berg-Berker betegner med det Navn Schliesgehel. Det er vist, at her er gjort et stort Arbejde, i sær med Stoller, og er næsten alle ne Lazur Erz, som her falder, hvad Tid det har været i Drift finder jeg ikke, men synes, at det har været fra lang Tid af, skulde man troe Sagn, gif det langt op i Tiden. Men visse Omstændigheder forhindrer mig fra at troe dette at have været det rette Golmsberg (*). Endskiont det paa samme Liden og maaskee før har været i Drift end Golmsberg; thi det bliver nok det Mosesberg, som Agricola siger at ligge i Tellemarken fra Schida (nu Scheen) circiter LXXX. IIX. millia passuum; hvilken Distance treffer noget nær ind, da og een af dette Berkes ældste Gruber kaldes endnu Mauberg, og een anden noget længere borte Mosenap, og altsaa dette Slygstul Raaber-Berk allerede i Drift førend 1546, da Agricolaæ Bog de novis & veteribus metal-

lis

(*) Hvad Beviis Pontoppidan har haft for sig, da han siger, at dette Berk er en ældre end siden Christian den 3dies Regierings første Liden, og undskylder Holberg dermed, at Cragii Annales da alt vare komne for Lyset, veed jeg ikke. Thi bemeldte Annales taler vel om Berg-Berker i Tellemarken, men der findes Levninger af mange Bergverker i dette vidtloftige District.

lis første Gang blev trykt. Berg-Verkers første Begyndelse maa man tilskrive particulære Folk, som for egen Regning har fundet og optaget dem, og selv lønnet sig og Medarbejdere, som de Tydske kaldte Eigen-Lohner, længe førend Øvrigheden derudi har taget nogen Deel. Troelig, at Nordmanden, som frem for noget andet Folk har haft en større Evendoms Frihed, og mere frieraadig, har troet, hvad han fandt, tilhørte ham allene; og underligt skulle det være, naar man erindrer sig den bestandige Omgang med de Svenske, hvis Berg-Verker i sær ligger paa Grændserne, som og de mange Tydske, som fra lang Tid af dreve Handel her i Riget, deels nedfødte sig her, og endelig, at en stor Deel af vore Metaltgienger ligger lige for Dynene, uden Dække eller Dam-Jord.

Berg-Verks Drift har, om ikke ligesaa tiligsaar dog noget nær derved været i Gang, som hos vore Naboer, men alle saadanne Verker, som af en eller nogle faa optages, kan dog sielden have nogen Fremgang, men ved mindste Hinder forlader det eene Sted efter det andet, formedelst enten Mangel paa Berg-Videnskab, eller snarere ikke formaar at bestride Omkostningerne. At Berg-Verker omfider ere blevne Publici Juris, maa man snarere tilskrive Geistligheden, som paa stod Tienden af alt, som omfider tilfaldt Regieringen; jeg kan altsaa ikke andet troe, at den Erindring Dr. Margaretha gav Erich af Vontmeren, maa have været i Anledning af, at allerede i hendes Tid, da hun opholdt sig her i Landet, adskilligt har været opdaget og i Drift.

Det første paalidelige Beviis om Berg-Verker i Sellemarken, finder man nu i forommeldte Afhandling, vel havde jeg nogen Efterretning om et andet gammel Verk i dette District, men dog ikke hørt noget om dette Sundsberg, som Kong Friderich I. gav Biskop Mogens af Hammer Privilegium paa, formodentlig, siden et andet tæt derved strax derefter tildrog sig mere Opmærksomhed, og hvorom man havde hørt meget tale. I Anledning af forbeholdte tilskrev jeg Provsten og Sogne-Præsten i Silliord Hr. Wilde, han derom vilde give mig nogen Efterretning. Men jeg maa forud anmærke, at dette Silliords Præstegjæld ligger i øvre Sellemarken, som nu ligger under

Christi

Christiansands Stift. Den Forandring med Stifterne ved og efter Reformations Tiden har bragt i Forglemmelse, hvorledes Inddelingen var tilforne, og allermindst havde man troet, at øvre Tellemarken nogensinde havde ligget under Hammers Stift, da det baade ligger Dpsloe og Stavanger Stift meget nærmere. Absalon Pederfen udi sit Manuscr. om Norge siger, at til Hammer Stift hørde Hedemarken, Gulbrandsdalen, Toten, Hadelans Kongerige, med andre Herreder og Bøngder, og nævner ikke Tellemarken. Men da det gamle Grønland, bestaaende af adskillige Fylker, som alt det der ligger paa Vestre Side af Meisen, med Sigdal, øvre Tellemarken og flere, blev lagt under Hammer Stift, saa er sidst bemeldte paa den Maade fuldt med: Øvre Tellemarken kaldes og i gamle Documenter Grønland, som i det Privilegio Kong Christian den 1ste gav Scheens Bye, og er det af den Marsage, at Torfæus mener, at Grønland har faaet sit Navn, siden de fra Tellemarken fare med Baade til Island og til Grønland. Hallingdal og Balders laa paa den Tid til Stavangers Stift, en forunderlig Inddeling, ved Reformationen gik Hammer Stift ind under Dpsloe Stift, folgelig og øvre Tellemarken, men da Stavanger Bisp-Stoel blev forflottet til Christiansand, gik Hallingdal og Balders til Christiania Stift, og dermed øvre Tellemarken til Christiansands Stift. Hr. Wilde beretter, at fra Sillejord Præstegaard Skorvanæss $1\frac{1}{2}$ Meil i Nordvest, ligger en Gaard kaldet Sundsbarne, og et Vand af samme Navn, Gaarden ligger paa den Østre Side, og paa denne Gaards Grund findes en gammel forladt Grube af en stor Bidde, som skal gaae ind under Bierget, med flere andre Skuffer og gamle Gruber, men ingen veed, naar de har været i Drift, og maa det rimelig være forbemeldte Sundsbergs Raaber-Berk, Biskoppen af Hammer blev forlehnet med.

Tvert over paa en gandske liden Distance paa Vestre Siden udskyder sig et Næss, hvorpaa og ere nogle forladte Gruber, og een som kaldes Kongens Grube, og andre, som i de senere Tider har været drevne af en Ridsmand navnlig Justensen. Kongens Grube, som laa under et overhengende Bierg, der formedelst Sletter og Narer i Stenen Tid efter anden løsnede, og omfider nedstyrtede, opfyldte Gruben gandske, paa en Tid som Arbejderne vare i Gruben, som

derved ynkelig ombomme. Fjeld-Beggen, som staaer tilbage, er næsten blaa eller blaa-agtig af det nedrendede Victriol-Band, og indsprenget med guul Raaber-Erz. Jeg har haft en Dvitering i Hænde af 1606. hvoraf erfarede, at det endnu blev drevet for Kongens Regning, men om just bemeldte Grube da var i Drist, eller noget andet Sted arbejdet, vides ikke.

Dette sidst bemeldte Verk er det, som almindelig kaldes Guld-næs Raaber-Verk, troelig af den guule Raaber-Malm, og af det Ræss eller Odde, som skyder sig ud i Bandet. Efter Fortælling skal de øvrige Arbeidere gaaet omkring i Bønden og betlet.

Provsten Wilde beretter ellers, at dette Verk maa have været af stor Vigtighed, siden Arbejderne skal have haft deres egen tydske Præst, og at Comten til hans Boelig vises klarligen uden for Sillejords Kirkegaard, og at der har været tvende murede Kirker paa den samme Kirkegaard, nemlig St. Oles og St. Halvors Kirke, af den sidste fremvises endnu nogle Ruder, hvorudi staaer fire Stubber af en stor Alder, udi hvilken de tydske Bergfolk skal have holt deres Guds-tjeneste, hvorvidt der kan være at bygge paa dette, indlader jeg mig ikke udi, da det vel ikke andet er end en Tradition, og ikke endnu med noget paalidelig Brevskab er beviist. Dette vilde faae mere Lys, om man kunde, som enhver ønsker, faae eengang at see den belovede Continuation af de Norske Berg-Verkers Historie. Jeg maa ikke glemme at anføre, at mellem Boehavret og dette Sillejord er en Bey, som kaldes Berg-Stien. Ligesaa at een fierdings Bey i Nordost fra Sundsbarm ligger et Berg, som kaldes Stavs eller Heste-Nyten, som ellers kaldes det røde Berg, hvoraf faaes den røde Jaspis, som i Statholder Wibes Tiid blev skaaren, sleben og poleret til Daaser og andet. Een Bordplade til et Theebord blev og af samme Herre til Kongen nedsendt No. 1727. er dog snarere et Slags Porphyr og i sig selv Dvartartig. Her kunde faaes store Blokker og Dvner til Colunner, Basen og andre af de til Bygninger tienlige store og føre Prydelser.

Der har ofte været paatænkt at optage dette Raaber-Verk paa nye, og dertil allerede for nogle Aar siden gjort Begyndelse. Erhen skal

skal ikke allene være rigtig paa Raaber men end og paa Solv, ja af en temmelig Guldgehalt, men den er saa høi angivet, at jeg maa tage i Betænkning at anføre den, baade for bemelte Sundsberg og Guldnes har nok været paa en Tid bearbejdede, og Verket beholdt Navn af det sidste, og formodentlig det samme Verk Agricola under det Navn af Goldnesberg Coc. cit. lib. II. cap. XI. anfører: In Norvegia vero post Bergum vetus oppidum est Regia Tilemarchia, cui Schida oppidum, post quod in montibus sunt duo æraria Metalla. Quorum alterum Golnesbergum, alterum Mosesbergum nominatur. Illud distat a Schida circiter LVI. millia passuum. Hoc circiter LXXXIX. Om det sidste nemlig Mosesberg er tilforn talt. Distancen, som Agricola angiver, at Goldnesberg har ligget fra Scheen, treffer temmelig nær, da Guldnes p. p. ligger en 7 Meile eller noget mere derfra.

Nel siger Crag, at de til Sachsen sendte Erker til at prøve vare Raaber og Blye Erker, rigtig blandet med Solv, og ligesaa i Christian den 3des meddeelte Privilegium, daß solche Gange sonderß gut Kupfer mit Bley, welche sich mit Silber und andern Metall augenscheinlich sehr reich beweißen, og Agricola strax efter det forestaaende i det 13 Cap. at ligesaa i Tellemarken omtrent en Meil, sex milia passuum, fra Scheen vare Bly-Gruber, hvortil blev indkaldede Bergfolk fra Meisen. Man finder endnu her og der forladte Bly-Gruber i samme Egn, og af Distancen syntes det ikke uligt at kunde være den strax i Begyndelsen ommeldte Bly Grube paa Trog i Bamble, saa man havde nogen Udgang at troe, at enten dette Sted eller et andet af lige Længde fra Scheen maatte være det gamle Golmsberg, siden Agricola beretter, at det var til den Blye-Grube de Sachsiske Bergfolk blev indkaldede, men dette bliver dog nok ikke rigtig. Baade Crag og Agricola siger, at disse Verker laa i Tellemarken. Intet District er mere ubestemt end dette, baade hos gamle og nye Skribentere, endog ikke Undal, som den beste af alle.

Men saa meget er vist, at hvad nu kaldes øvre Tellemarken, er det rette, og har altid saaledes været kaldet, bestaaende af 7 Præstegield, og dets Indbyggere altid været anseete for de haardeste og

gjenstridigste, hvorom man har saa mange Beviser, og altid været geneget til Oprør, vant at leve næsten i deres naturlige Frihed. Geisiligheden har med al deres Konstgreb ikke kundet bringe dem til at tiende paa samme Maade, som anden Steds. Om det er disse Privilegier Crag taler om, hvor Oprøret skede, og de beraabte sig paa, kunde vel være. Endelig siges med utrykkelige Ord i den Golonsbergiske Berg-Ordning, hvorledes Norge var velsignet med adskillige Berg-Verker og Metaller, i Besynderlighed det Golmsbergiske med Solvrige Kaaber-Erker, og altsaa ikke Bly-Erker, thi Forordningen taler om adskillige Berg-Verker. Det kommer altsaa an paa at treffe dette Solvhaltige Kaaber-Berk i Tellemarken. I et Brev fra Oberberg-hauptmand Brostrup Gedde til Stattholder Krabbe af 15 August 1655. skrives. " Giver jeg Eders Excellence tiensskyldig at vide, det jeg " paa 3 Ugers Tiid haver været forreist her fra Solv-Berket, og " høyst i Tellemarken, beseet adskillige Verker, blant andre Mar- " selli Kaaber-Berk, som nu er gandske indstillet, for Mangel af " Mængde af Erz. Siden Golmsberg der sammesteds, som er det " ældste Kaaber-Berk her i Landet, og derpaa er Christiani 3tii Berg- " Ordning først anrettet, mens Bergfolkene bleve af Bønderne der- " omkring slagen ihjel 1540. eller noget før den Tiid. I samme Brev " beretter han og, at det store Kaaber-Berk i Sverrig (Falun) skal ha- " ve lidet et stort Brud, hvilket pleyer at betyde nogen Changement " ndi Regieringen.

I en Relation fra forrige Statsraad og Stiftamtmand over Christiansands Stift Henrich Adeler af 10 Martio 1713. til Stattholderen findes følgende. " Udi denne District (ovre Tellemarken) " findes og gode Antegninger til Erz og særdeles Kaaber-Gange, " mens dog ikke af bestandig Varighed: saa haver der og været udi " Silejords Præstegield et anseelig Kaaber-Berk, dog for lang Tid " siden, nemlig udi Kong Friderich den 2dens Tiid, og kaldet Guld- " næs Kaaber-Berk, hvor den første Berg-Ordinance udi Norge for de " Tider skal være giort og kaldes Guld næs Berg-Ordinance, dog " omsider formedelst Biergets Udfald blevet øde, sees helst endnu " Kirken, som de Tydske Arbeidere og Betientere til Berket haver " haft

" haft staaende paa en Kirke-Gaard hos den Norske Kirke, som M.
" muen haver haft.

Videre i samme Relation om Dindals Raaber-Berk i Forisdahls Præstegield i Schafte Ammer, herforuden haver i samme Schafte Ammer været et andet Raaber-Berk Sligstoelen kaldet, dog nu udgangen.

Brostrup Gedde giver Berket Navn efter den trykte Berg-Ordinance, som en 8te Mar tilforn var paa nye oplagt og sadt i sin forrige Kraft, og Adler saaledes som det kaldes af meenige Mand, som maa deriveres af Raaber-Grubens Beliggende, som før er meldt. Alle Omstændighederne tilsammentagne maa tiene til et kunstig Beviis, at dette Guldnæs maa være det gamle Golmsberg, som man ellers ingensteds igiensfinder. Da intet Steds Navn ellers har den mindste Overeensstemmelse dermed, i det mindste i dette District. Hvad Navnet Golmsberg betreffer, da er det jo sædvanlig, at alle Nomina propria lider megen Forandring, deels ved Udtalen, deels ved Skrivning, i Særdeleshed, naar Fremmede skal udlade sig, da Forordningen ogsaa er forfattet udi et fremmed Land. Men jeg skulle dog hellere troe, at den gandske Forskiel bestaaer blot og allene i en Trykfejl, thi da Berket af forommeldte Omstændigheder tilkom det Navn af Guldnæs, og Agricola nævner det rigtig Goldnæsberg, hvilket ham ikke kunde være bekiendt uden af Efterretninger fra de Tydske Bergmand, og i sær fra den da værende Bergmester, hvorom mere siden. Agricola var selv Physicus og Raadsherre til Chemnitz paa de Tider, og som bekiendt gjorde sig megen Nøye at indhente Efterretninger om alle bekiendte Bergverker. Thi hvor let kunde Goldnæsberg forvandles til Golmsberg, een eeneste Tøddel kunde være alt nok, i sær naar der bruges ikke Latinske, men de almindelige brugelige Characterer og gammeldags Bogstaver. Naar man nu overvejer, at Navnet Golmsberg ingen steds i det gandske Norge foresindes, at det har været et Solvhaltig Raaber-Berk, at det efter Crags Beretning laa i Tellemarken, at det forommelste Sundsberg, som ligger jevnfides ved Guldnæs, eller som Agricola kalder det Goldnæsberg, allerede 1524 blev givet Privilegium paa, at samme Guldnæs er meget

Baud.

Banddrægtig, at dette Guldnæs fra forrige Seculo af er bleven anseet for det gamle Golmsberg, at der har været gjort dertil bekvæmlige Anlæg, og endelig, at baade Bergmester og Bergmændene vare fra Sachsen, af hvilke Agricola uomgængelig maa have indhentet sine Efterretninger om de Norske Bergverker, og ikke noget Steds benevner Golmsberg, men i det Sted skriver Golnesberg, som i Skrivningen har saa stor Overensstemmelse, saa slutter jeg, at forommelte Guldnæs i Silliords Præstegield, eller Agricola Golnesberg er og bliver det gamle Golmsberg, og at dette sidste er et urigtig Navn, forarsaget enten ved en Skrive- eller Tryk-Feyl, og tillige forvoldet af den Vilrede og Uvisshed man har været ndi til at finde oft benevnte Golmsberg igien. Ummelig kunde Agricola have forbigaaet at give os nogen Efterretning om et Golmsberg, hvortil de Sachsiske Bergmænd og Bergmester vare indforstrevne, og som blev givet Privilegier, og en omstændelig Bergordinance, om et saadant Verk havde været til, foranderlig fra det af ham benevnte Golnesberg. Men mere nyttig var det, man havde nogen paalidelig Efterretning om selve Verkets Beskaffenhed, Gangenes Nægtighed, Erzhernes Indhold, med videre til Efterretning hvad der var at hente. Crag siger, at deels Ueenighed mellem Bergfolkene og Bønderne, deels Grubernes Banddrægtighed hindrede at forfølge Arbeidet, saa at Kongen i saa Nar blev kied ved de paagaende Dimfosninger, men beretter ikke, hvad Tiid det blev forladt.

Det var meget, om i disse saa Nar det var i Drift, at allerede en nye Kirke blev opbygget og en tydsk Præst kaldet. At der har været betænkt paa et stort Anlæg, kan man slutte baade af Privilegier og Bergordinancen, endog til en egen Bergstad, som skulde have saadanne Friheder, som anden steds.

Det synes ligesom, at Autor til Mus. Regium vil sige, at Mynten, som Kong Hans lod oprette i Dsloe, blev siden brugt til det Sølv, som blev vunden ved Golmsberg, og at samme laa i samme Egn (tractu), det sidste urigtigt, og det første kunde man tvivle om, om det var saa vidt kommen med Golonsberg, at Smelte-Dvner, Gahr-Dvner og Seigrin var i Gang, og Sølv udbragt i de saa Nar det blev

blev drevet. Dog bør man ikke negte det, endskjønt bemeldte Autor i sær ikke anfører nogen Mynt, som deraf eller paa de Tider slagne. Det udbragte Raaber roser Agricola, og setter det i Lignelse med det Rutenbergiske formedelst sin Rødhed, ligesom det Neuesohler, da derimod andet Raaber var mere guulagtig.

De Norske Berker kom allerede i saadant Udtraab, at ikke alle de forskrevne Bergfolk fra Meisen, men endog fra andre Steder begave sig her ind, som Mathesius in Sarepta beretter, end og fra det gamle Berg-Berk mellem Zkoss og Tarnow i Pohlen, som derover og formedelst Ueenighed, og til deels Bandedrægtighed blev indstillet, som Albinus beretter efter Joh. Willichius, som ved disse Tider levede. Af samme Berg-Ordinance, seer man at der allerede var bestilt Berg-hauptmand, Bergmester, Geschworne, Zehender, Lustheiler, Regenskreiber, Bergschreiber, som vare store Anstalter i Begyndelsen, og maatte useilbarlig betyngte Berket. Crag siger os at Stygge Baggesen blev først betroet Ovsigten, og siden Anthonius Bryske, den første havde den Skiebne at han blev optagen af Nederländerne, og siden Kettet, lagt paa sine Styler, under Paaaskud han var en Speldere, den sidste blev siden Rigens Cancelex, i hvis Sted det synes at Joer Jenfen er kommen 1545. vid. Danske Magazin I. Bind, og at Johan Glasson bestilt til Bergmester, denne sidste var den der egentligen gjorde den første Indretning og maaskee Udkaast til en Plan, hvorefter det nye Berk skulle drives, og i den Henseende fortjener at erindres, men da jeg ikke har Melzeri Kronike eller andre Sachsiske Berg-Narbøger, som formodentlig har mere om disse Norske Berg-Berker end vore Egne, i sær skriftlig Efterretning, som troelig findes flere af Udenlands end hos os selv, saa maa jeg lade mig nøye med hvad Adolph Beyer derom melder i hans Orta Metallica. Samme Mand Johan Glasser var 1534. Bergmester paa Gottes Gabe i de Sachsiske Erzgebürge, og blev taget i Raad med andre, om en nye Bergordning for Bergverkerne og Berstæderne-Plate, Gottes Gabe, Schwarzenberg og Schneeberg. I samme Aar, som Beyer beretter, nemlig 1534. begierede Kong Christian den 3die, da Berg-Berkerne

paa Halsberg (*) (atter et nyt Navn) og det nu værende Kongsberg vare opkomne, af da værende Churfyrste Johann Friderich, Bergfolk fra Sachsen, og samme Aar bleven afhente. Men dette maatte man tvivle om, siden Kong Christian endnu ikke kan siges at være bleven Norge mægtig paa den Tid; thi det var Aaret efter at allene de Syndenfeldske antog ham til Konge.

Dog er det troelig at denne Bergmester Hanns Glässer, førend 1538. maa med de Sachsiske Bergfolk være indkommen, troelig han med Arbejderne har været indforskrevet af Biskoppen af Hammer og Med-Interessentere 1534. og da Reformationen noget derefter blev indbragt, og denne Biskops, som af Trud Ulstand blev fangen taget, Bælde og Myndighed med de andre Biskoppers tog Ende, har formodentlig Kongen taget dette Bergverk med andet mere geistlig Gods under Kronen. Af den Churfyrstelige Skrivelse af 1538. Torsdag efter Martini, erfarer man at bemeldte Glässer efter Kongel. Begiering var indsendt, for at besordre de nye Berg-Verker i Norge, og at han havde gjort Forslag til Kongen, at det maatte forholdes med disse Berg-Verker, som ved de Sachsiske, og dertil forfattet nogle Artikler, hvilke Kongen sendte til Churfyrsten, for at indhente hans Raad og Betænkning, tilligemed samme Glässers videre Beretning. Denne Skrivelse er stillet til Paul Schmidt Zehender paa Schneeberg, eller som hans Titul i Churfyrstelige Skrivelse lyder: unsern Amptsverweser uffn Schneeberg, hvor efter Churfyrsteren skriver, at han nemlig Schmidt vel erindrer sig at Churfyrsten allerede tilforn havde tilsendt Kongen efter begiær, visse Artikler til Berg-Verkerens Drettelse, men da Kongen begiærer videre Raadføringer, og Schmidt, som har den beste Efterretning om disse Berg-Verkers Handlinger, saa forlanges, at han tager disse Artikler for sig, og med Tlid overvejer dem, og siden sender det alt igien til Churfyrsten, for der efter at stikke til Kongen, og da af Kongens Skrivelse erfares, at Hanns Glässer er kommen hiein igien, da at kalde ham til sig og forhøre hans videre Beretning.

(*) Skal være Solmsberg. Beyer har nok ladet sig forføre af foranførte Auctores, som har troet, at Solmsberg ligger i samme Tract, som nu Solv-Verket Kongsberg, og er een Fortsettelse af det forste.

retninger. Man kunde næsten troe at det kunde være disse Artikler, som et Udkast til en Bergordning, som enten den Hanns Glasser har opfadt, eller de som Churfyrsten først tilsendte Kongen, som Hr. Etatsraad Langebech har indført i sin Afhandling om de Norske Berg-Verker, og staaer i Tvivl om enten de ere forfattede i Christian den 2dens eller Christian den 3des Tider, at de ere oversadte af det Tydske er paakiendelig maaskee, af Brochman.

Bemeldte Hanns Glasser maage derpaa være Reist tilbage igien til dette Golmsberg, siden Crag anfører ham som Bergmester under det Aar 1539. og da allerede baade Privilegier og Bergordninger vare givne, nemlig 1539 & 1540. Hvad Tid han har qviteret Bergmester Tienesten finder jeg ikke, men det kan ikke være skeet 1538., som Beyer meener. Efter hans sigende skal han siden være bleven Bergmester til Schwarzenberg.

Den første Edition af denne Golmsbergske Bergordning er bleven saa rar, at den bliver regnet iblant de meget seldne forekomne Bøger, findes dog udi Hr. Conferenceraad Luxdorfs Selecte Bibliothecque og er trykt i Quarto.

Paa Titusbladet Fol. a.

Bergkordnung des
löblichen newen Bergkwerchs
auff dem Golmsbergh, in
Königreich Norwegen.

Fol. 6.

Das löbliche Bergkwerk

gen im Königreich Norwegen.

et Raaber forestil-
lende Bergfolk i
Berg-Verkerne.

auff dem Golmsbergk sampt
den Zuhörenden Gebir-

Sidste Blad Fol. 6.

Die Ordnung
zum Leser

Anthoni Reutther stellet mich
 Wolff Meyerbeck hat gedruckt mich
 Ins Reich Norwegen lige ich
 Die Strasse zurn Rechtumb zaige ich
 Haft Lust, so magst erheben dich
 Volg mir es wird nicht reuen dich
 gedrucht in der Churfürstl.
 Stadt Zwickaw, im Monath
 Aprillen nach Christi gepurt
 M. D. X L.

Beyer formoder at denne Antkon Reuther, som har conciperet Berg-ordningen, at have været en Churfyrstelig Secretarius, maa vel forstaaes saaledes, at han har bragt i Orden og Stil, hvad de Bergkyndige havde opsadt.

At de forommeldte af Hr. Etatsraad Langebech anførte Artikler sees, man har været betænkt paa, at Bergordinancen skulde forfattes i det Danske Sprog, maaskee det har paa den Tid været noget vanskeligt, at oversætte en heel Berg-Ordnung, som i fremmed Land, og paa et fremmed Sprog var forfattet, og vilde maaskee blive en Blanding af Dansk og Tydsk, men da Forordningen fornemmeligt foreskriver hvad enhver Bergbetient var paalagt, og baade Betientere saavelsom Arbeidere vare for det meste Tydske, saa er det nok Aarsagen, hvorfore den blev udgiven i sit Originalsprog. (*).

At den er tagen heel og gandske af de Tydske Bergordinancer, er kiendelig, saa den gandske Indretning var efter den Tydske Modell,
 ja

(*) Da Kong Christian den 3die just i Aaret 1538, var i Brunsvig med andre Protestantiske Forster, og paa samme Tid Raadet i Goslar besøgte Kongen, om at anlage sig deres Sag, betreffende de Goslariske Bergverker, med Hertug Henrich, og til den Ende overleverede deres gamle Documenter og Privilegier, er det at undre over at Kongen ikke betiente sig af de Harsiske Bergkyndige. Det synes at bestynde, at baade Glasler og de Sechsiske Bergfolk allerede sihorne har maattet været antagne.

ja endog paabuden hvad som ikke udtryffeligt i denne var afgjort, skulle afgjøres efter de Churfyrstelig Sachsiske Bergverker in Specie, som paa Berg-Verk Schneeberg, Sancto Annenberg, Marienberg, og som anden Steds er brugelig. Saaledes beraaber sig og de Tydske Bergordinancer, den ene paa den anden, ja at endog den Joachims-Thaler Bergordning har vim legis i Sachsen.

Det synes vel at denne skulle være almindelig for gandske Riget, men den hensigter saa got som gandske, og eene til dette Golmsberg, da der allene tales om Raaber og Solo, og hvor egentlig saadanne Embedsmænd og Betientere vare, som skulde holde over og befordre Forordningens Hensigt, og ellers ingensteds i Landet fandtes, tilige at den overalt har Hensigt til Gewerkskab, som har Deel i en funden Grube, med een eller flere Maas, i et Stoll-*Arbeyde*, som benytter sig med andre, af een og samme Smelte-Hytte, een bestemt vis Afgift til Hytte-Betienterne, og ikke maatte smelte andensteds, hvorledes skal forholdes med et hvert Participantsskabs eller Gewerkeres Slag og *Dynbruch*, hvorledes med *Muthung*, *Bestetigung*, *Frist*, *Bermessen*, hvor mange Deele en Grube maa inddeles udi, i sær hvorledes skal forholdes, om adskilte forlænedes Gange komme sammen, og med *Stoll-*Arbeyde**, og hvad derved vindes, saa det synes at den for presse følger de Tydske *Indretninger*, som i et vist *Bezirk*, eller *Revier* og *Erzberg*, kan have mange jevnsteds Berg-Verker ved hinanden. Hvor enhver Grube havde sine egne Participantere, og saaledes for tilig bestemte Mængde specielle *Tilfælde*, uden at være forvissat om det alt vilde blive applicable paa et andet Land, af foranderlig *Situation*, *Indretninger*, *Indbyggernes* *Kettigheder*, ja stor Forskiel paa *Mineraliers* *Leyerstæd*, samlede eller eene liggende med videre. Saa det bliver nok rigtig hvad en berømt Mand har sagt, om de publique og borgerlige Love. Les loix publique & civiles doivent etre tellement propres au peuples, pour les quelle elles sont faites, que c'est un tres grand hazard, si celles d'une Nation, peuvent Conventi à une autre. (*)

(*) l'Esprit des Loix.

Jeg veed ikke, om ved alle saadanne nye Indretninger, det jo var mere raadelig, allene ad cautelam at stipulere, eller allene statuere i de visse forud seende Tilfælde, og som var allene overeensstemmende med det begyndte, og saaledes allene at giøre provisionelles Anstalter, som Tiid efter anden kunde forøges, ved indhentende Responsa, Erklæringer, Rescripter ic. i foresaldne Quaestiones. Udfaldet har og viist at de fleeste udi bemeldte Bergordning, afgiorde specielle Articler fast ikke siden den Tiid ere foresaldne, eftersom det gandske Berg-Verken er af en anden Beskaffenhed her i Landet end i Tydskland, Indretningerne paa en gandske anden Maade. Jeg maa dog ikke nægte, at det var nødvendig i Begyndelsen, da man intet havde at seile efter, at en Orden og Forskrift maatte Hayes hvorefter man skulle rette sig, og da paa den Tiid var faae eller ingen Bergkyndige, som var beløben in Jure Metallico, saa tilfagde Nøden, man maatte laane af Fremmede, allene det havde været at ønske, det havde kunnet skee med behørig Restriction, og i Overeensstemmelse med Landets Beskaffenhed, i Særdeleshed, da denne fast i Forglemmelse saldne Bergordning, atter blev draget frem for Lyset, da jeg ikke finder at den har været i Brug siden, førend den 29 Martii 1644., da den udi et Kongelig Rescript fra Cansleren til Statholderen H. Schefted, bliver erindret, nemlig de som søger efter Berg-Verk, Skærse og forfølge, og udi første Thagemaal at festsætte, dog at saadant skeer efter fordum vores Olde-Fader Hr. Christian 3tii høyløvlig Thukommelse, udaf Churfyrstendom Sachsen reciperede Bergforordning, hvilket Rescript baade paa Tydsk og Dansk af Statholderen blev meddelt Embedsmændene, og anbefalet Statholderen at lade samme Rescript trykke og publicere, findes og iblant Christiani 4ci trykte Forordninger. Troeligg at denne Bergordinance er bleven erindret af da værende Oberberghauptmand H. Sigf. v. Lüttichawen til Rnehslen, som Rescriptet taler om, som mueligens var Forordningen bedre bekiendt end andre. Dog blev samme Forordning ikke sadt i sin fulde Kraft, førend Aaret derefter, i den Instrur, som blev givet Lüttichaus Eftermand Joh. Chr. Lopin, som skulde tage alle Berg-Amter og under Officeer i Eed efter den Churfachsiske Bergordning, og at samme skulle efterleves, i Følge deraf

deraf er den paa nye Dplagt 1647. noget tydeligere end tilforn, hvorudi bestaaer, ved jeg ikke. Derefter er den indført in Corpore Juris Metallici, een Samling af Tydske Bergforordninger trykt No. 1696.

Skulde det være Umagen værd, at anføre en Tydsk Juristes Betænkning i Henseende til denne Bergordinance, naar han siger, at Berg-Verker i Norden ere langt seenerere opkommen end i Tydskland, og at der ikke findes mindste Spor, at der i Norge og Sverrig i de gamle Tider har været Berg-Verker; og strax derpaa siger han, at Berg-Regaler i Danmark og Norge, og de øvrige Nordre Lande, har taget sin Begyndelse paa samme Tid, som i de øvrige tydske Provinser, efter som Keyser Otto den store undertvang disse Riger, med flere andre af ham anbragte Beviser. J. G. Baussens Institutiones Juris Metallici Germanici. Hvad det første er angaaende i Henseende til Norge, agter jeg ikke at stride med ham. Vore Naboer skulle dog ugierne fordøye saadan en Paastand. Hvad det sidste betreffer, overlader jeg det til vore Publicister, om det ellers var værd at igierdrives. Til Slutning kunde man fremsætte den Quæstion, om samme Bergordning endnu staaer ved Magt, eller om den skal ansees propter non usum at være præscriberet, eller efter Bergmands Talemaade at være falden i det frue. Jeg finder den ingensteds i de efterfølgende Forordninger speciel benevnt eller anført. I Christian den stes interimis Bergordinance staaer, at der lidet eller intet agtes om de udgangne Bergforordninger, og altsaa denne at gielde, nemlig interimis Bergordinancen, indtil een fuldkommere Bergordning bliver forfærdiget, og den 13. Art. siger, at Participanterne skal være forbunden, sig efter de udgangne Bergforordninger indtil videre at rette og forholde. Siden den Tid er den fuldkomne Bergordning ikke udkommet, vel at derpaa har været Arbeidet af visse dertil udnevnte, som og her og der hviler i deres Udkaft, men ikke nogen Tid revideret, mindre approberet, hvorom mere en anden Gang. I alle de paafølgende publique Anstalter og Forordninger betreffende Berg-Verkerne, er den aldrig nevnt eller henvist til, og mig heller ikke bevidst at den er bleven paaberaabt nogensinde i Rettergangs Sager, eller at der efter

er giort noget Udslag, eller Domme derpaa grundet sig, eller eengang er allegeret, ja end ikke som et Jus subsidiarium Metallicum, thi visse Anstalter af Berg og Oberbergamptet, som just ikke har været detemineret, og afgiort efter almindelig Bergskif eller Brug, ere snarere skeed efter andre Bergordinancer end efter denne. Muthinger, Forlehninger, Frister &c., som Bedkommende bliver bevilgede, er slet ikke efter den i samme Christiani 3ⁱⁱ Bergordning foreskrevne Formular.

Tilslidst maa jeg erindre, at dersom man kunde giøre sig denne visse Formodning, at Hr. Statsraad Langebech engang fik saa megen Tiid tilovers fra sit vigtige forehavende Arbeide, og som saa meget mere interesserer Publico, at kunde opfylde sit Lofte med Continuatio-
nen om de Norske Berg-Verker, gjorde jeg maaskee bedre at tilbageholde med dette; og om det ikke kan skee, ynskede jeg og mange flere, han i det mindste havde saa megen Leylighed, at kunde forøge dette med sine Anmerkninger, eller give os en mere udførlig Efterretning om dette Golmsberg.

